Musik & ord

Johan Rosdahl &
Lars Ole Bonde

RESSOURCE

Kapitel 1 INDLEDNING
– hvorfor ikke bare lytte

- Poul Reumert reciterer Guldhornene

Kapitel 2 MUSIK OG SPROG
– forbindelser, ligheder og forskelle

- Et eksempel på improviseret stornelli (solosang med akkompagnement) kan ses og høres her
- Et onlineforedrag om *musilanguage* findes her
- Det omfattende emne musik og sprog er behandlet mere indgående i bogen *Musik og menneske*. (Bonde, 2011).
- Andy Hamiltons artikel *Music and (Linguistic) Meaning*, som er kritisk over for forståelsen af musik som et sprog med syntaks og semantik, kan læses online
- Sprogforskeren Peter Harder diskuterer grundigt spørgsmålet om musikkens betydning i artiklen Musikkens indholdsside: forskelle og ligheder i forhold til sprog
- Metriske former og versgang er udførligt behandlet i Jørgen Fafner: *Digt og form. Klassisk og moderne verslære*. Dansk verskunst bd. 1. C.A. Reitzels forlag, 1989

Kapitel 3 ORD OM MUSIK
– om koncertintroduktioner, cd-noter og anmeldelser

- Max Regers store koralfantasi kan høres her
- Jens Brinckers omfattende Komponistdatabase findes her, hvor der er rigtig mange klingende eksempler
- Thomas Michelsen måtte i en kort periode i foråret 2026 tre gange bruge seks hjerter i sine anmeldelser: først til DR Symfoniorkestret og Esa-Pekka Salonen for opførelsen af Messiaëns *Turanglila-symfoni* (12.5.), derefter til koncertopførelsen af Verdis opera *Macbeth* med bl.a. Lise Davidsen og Det Kongelige Kapel dirigeret af Antonio Pappano (13.5.) – og til sidst til Sonning-priskoncerten, hvor prismodtageren Kirill Petrenko dirigerede DR symfoniorkestret i værker af Mendelssohn, Schumann og Brahms (13.6.). Jeg hørte selv alle tre koncerter, den første live, de sidste to i DR-P2. Det var virkelig helt ekstraordinære oplevelser, så måske er det alligevel ikke så tosset at have en topkarakter for det ekstraordinære, a la det gamle 13-tal? – Det er efter min mening mere anmeldelser med 3 eller 4 hjerter/stjerner, der er problematiske at sammenfatte på denne måde: noget kan have været fremragende, andet problematisk eller middelmådigt – og det fremgår jo først, når/hvis man læser hele anmeldelsen.
- Artiklen om *Melodrama*-eksperimentet med Beethovens *5. symfoni* kan læses i e-tidsskriftet PubliMus

Musik & ord

Johan Rosdahl &
Lars Ole Bonde

RESSOURCE

Kapitel 4 ORD TIL MUSIK
– om kunstsange og fællessange

- Tove Ditlevsen/Michael Bojesen: *Så tag mit hjerte* kan høres her
- Stine Pilgaard/Katrine Muff: *Fortabt er jeg stadig* kan høres her
- Bjørn Rasmussen/ Lise Westzynthius: *Laura Palmer* kan høres her
- Zenobia: *I Danmark er jeg født* kan høres her
- Natasjas udgave af *I Danmark er jeg født* kan høres her
- Trille: *Et lille lys i mørket* kan høres her
- *Sanghåndbogen online* findes her
- Citatet om *Sanghåndbogens* formål stammer fra Else Marie Dam-Jensens indledning om *Fællessangens historie* – i Bjerre & Kiil (red.): *Sanghåndbogen*. Gyldendal, 1999.
- Georg Metz' *Min danske sang* blev udgivet i 2008 i anledning af sangens år. Den er baseret på hans to tidligere bøger *Danmarks sang* (1994) og *Den danske sang* (2001).
- Projektet *Genklangen fra den fjerde væg* illustreres her i arbejdet med *Se nu stiger solen* (Jakob Knudsen/Oluf Ring)

Kapitel 5 ORD MED MUSIK
– især om lyrik inspireret af musik

- Miles Davis: *Blue in green* på albummet *Kind of Blue* kan høres her
- T.S. Høeg og Cockpit Music live – og Rap-nummeret Vokser op
- Peter Laugesen og Singvogel: *Film* kan høres her
- Søren Ulrik Thomsen, Det Glemte Kvarter og Aarhus Jazz Orchestra: Hvor alting altid er
- Om Dan Turell/Halfdan E-albummet: Telefon til afdøde
- Uddrag fra Jim Morrison: An American Prayer

Kapitel 6 MUSIK TIL ORD
– især om opera

- Salieris opera *Prima la musica e poi le parole*, kan ses og høres her
- Slutscenen i Richard Strauss' *Cappricio* kan ses og høres her med Renee Fleming. Moralen formuleres sådan: "Vergebliches Müh'n, die beiden zu trennen. In eins verschmolzen sind Worte und Töne – zu einem Neuen verbunden. Geheimnis der Stunde. Eine Kunst durch die andere erlöst!"
- Poul Ruders fortæller om sin opera *Dancer in the Dark* her – bl.a. at den ikke er baseret på Lars von Triers film, men på den bagvedliggende historie

Kapitel 7 ORD SOM MUSIK
– og prosa med musik

- Mozart: Ouverturen til *Don Giovanni* her – opført i teatret i Prag 250 år efter Mozarts fødsel
- Ernst Toch: *Geografisk Fuga* her
- Et glimrende eksempel på finsk råbekor
- Arnold Schönberg: Pierrot Lunaire
- Arnold Schönberg: *A survivor from Warsaw/ En overlevende fra Warszawa* her
- Benny Andersen/Per Vers: *En aften med Benny Andersen* her
- Niels Lyngsø: *Stemmejernet – Tungenosser* her
- Johann Sebastian Bach: *Matthæus-Passionen, Nadverens indstiftelsesord*. Dette koncert-klip begynder lidt tidligere, med Judas-scenen, og man hører også tydeligt "stryger-glorien" omkring Jesus-replikkerne

Johan Rosdahl &
Lars Ole Bonde

Kapitel 8 LITTERATUR OM MUSIKERE OG KOMPONISTER
– især musikbiografier. Og om musikformidling i DR

- Gustav Mahler: *Symfoni nr. 6, Scherzo* her
- DRs Public Service-kontrakt med Kulturministeriet 2024-2026 kan læses her
- Martin Granau, der har skrevet den store bog *Visioner om Radioens Symfoniorkester gennem 100 år* (1925-2025) har på mail sendt denne note om brugen af programnoter og konferenciers i Statsradiofoniens tidlige tid:
  Fra begyndelsen af, dvs. de allerførste offentlige koncerter i 1927, var der i salsprogrammerne lejlighedsvis programnoter enten i form af oplysninger om værket, om kunstnerne eller blot gengivelse af den sungne tekst på originalsproget og i oversættelse. Denne praksis ligger i direkte forlængelse af Holms paternalistiske opfattelse af radioens rolle som musik- og kulturopdrager.
  Oplysninger om den spillede musik skulle imidlertid være på et vist fagligt niveau og formidles af musikfolk som bl.a. Kai Aage Bruun. De almindelige speakere skulle i radioannonceringerne holdes i "stram snor" og havde kun lov til at sige: "De hørte ... Nu følger ..."
  Annoncering af værkerne fra scenen begynder i Stærekassen, dvs. fra 1931 og frem. Der opstod visse besværligheder, da udsendelserne fra 1941 fandt sted fra radiohuset, mens de offentlige koncerter afvikledes i Stærekassen jf. bogen s. 157.
- Dirch Passer fremfører Tao Michaëlis' monolog *How jazz was born*
- P.D.Q. Bach (Peter Schickele): Beethovens *Symfoni nr. 5*, 1. Sats kommenteret som sportskamp. Dansk udgave (v. Lars Ole Bonde, sendt i Østjyllands Radio 1988, med Karlo Staunskjær og Lars Ole Bonde som de to kommentatorer). De to kommentatorer er parodier på (københavneren) Svend Gehrs og (jyden) Tommy Troelsen, som i de år var DRs fodbold-kommentatorpar.
- Lars Ole Bonde har skrevet to essays (2008/2022) om udviklingen i P2s musikformidling i de seneste to år
- I P2-serien *Hammers Komponister* er der foreløbig to udsendelse om Gustav Mahler. I den seneste, som fokuserer på Mahlers *9. symfoni*, høres og forklares symfonien som en dødsmærket og -bevidst komponists afsked med livet. I slutningen af udsendelsen siger Hammer imidlertid:
  "Det er dødens toner, men det er også noget andet. Det er på en gang en musikformidlers fortryllelse og forbandelse at lægge betydning ned i tonerne. Mahler er bare den komponist, som er den nemmeste og den sværeste at tale om som musikformidler. Nem, fordi hans musik er så billedskabende. Det er så nemt at sige "Det her er døden. Kan du ikke høre det?" – Men samtidig er Mahler også den mest abstrakte komponist, fordi hans musik er – som han selv siger – som en hel verden. Men netop ikke som en verden, hvor hver enkelt tone er en nattergal eller en togbane, en datter eller en kop kaffe, men er hævet over ord på en eller anden måde. Og det synes jeg, at Symfoni nr. 9 er det allerbedste bedste eksempel på. Den kan sætte os i en stemning, der er knyttet an til afsked og til døden, men det er ikke sikkert, at det er det, den handler om." – Thorkild Jacobsen bryder ind: "Så: hvis man her hører en profeti om 1. verdenskrigs begyndelse, så må vi sige: 'Det skal du være så velkommen til at mene, Leonard Bernstein'. Men hvis

man hører alt muligt andet, så skal man også være velkommen til det." Hammer: "Det er lige præcis det, jeg siger."
Det kommer – for denne lytter (LOB) – højst overraskende efter udsendelsens ellers konsekvente biografiske læsning af musikken – og det virker egentlig som en modsigelse af hele programseriens karakter. Hvis man vil læse en anden udlægning af *9. symfoni*, kan man gå til Valdemar Lønsteds *Mahler* (s. 461ff).
- Johan Rosdahl skrev i sit udkast kritisk om flere P2-programmer, som ikke sendes mere. Teksten findes sidst i nærværende dokument.

Kapitel 9 MUSIK SOM TEMA OG METAFOR I LITTERATUREN
– om forfatteres brug af musik som litterær inspiration

- Mere om kvintcirklen her
- Johann Sebastian Bach: *Das wohltemperierte Klavier*, Bd. 1 (komplet) spillet på cembalo
- Hele værket (Bd. 1 og 2) spillet på klaver af Genn Gould
- Dmitri Sjostakovitj: *24 præludier og fugaer*, op. 87 (1. bog), spillet af Tatiana Nikolayeva
- Arcangelo Corellis variationer over *La Folia* findes bl.a. på et album, hvor Jordi Savall præsenterer en lang række variationer over den kendte og elskede melodi
- Menuetten fra *Elverhøj* – med musik af Kuhlau
- Camille Saint-Saëns: Le Déluge, op. 45
- Victor Bendix: *Symfoni nr. 1,* "Fjeldstigning"

Kapitel 10 og 11
SAMMENFATNING og AFSLUTNING

- Ludwig van Beethoven: *Klaversonate nr. 17* "Stormen" – i Sverige ofte kaldet *Spøgelsessonaten*, med henvisning til August Strindbergs skuespil. 2. sats begynder 9:05

Johan Rosdahl &
Lars Ole Bonde

Johan Rosdahls kritik af DR musikformidling: Fire eksempler

På P2musik-sendefladen i TV og radio bruger medarbejderne en del ord af varierende relevans i formidlingen af de forskellige programmer. Jeg vælger her at kommentere fire nyere udsendelsesrækker, hvoraf de tre ganske vist ikke findes længere, men som dog siger noget om musik og ord i DR.

Den klassiske musikquiz

Quiz er i sin grundform en spørgeleg hvor nogen ved noget og belønnes for det, og hvis der er hold der skal kæmpe mod hinanden, gælder det om at vide noget mere end de andre. DRs Klassiske Musikquiz er et forsøg på at popularisere (viden om) den klassiske musik via en quiz med spørgsmål, som den almindelige lytter/seer selvfølgelig kan gætte med på, men ikke har store chancer for at besvare. Og det er heller ikke meningen. For quizzen går ud på at de to dygtige hold, der dyster, dels får mulighed for at lufte en del (ofte temmelig ligegyldig) paratviden om klassisk musik, komponister etc., dels kan more sig med at spille på sjove "instrumenter" og komme med vittigheder og internt drilleri. Og det skal publikum og seerne så more sig over – og ind imellem kan det faktisk være ret underholdende, men den viden og de perspektiver, der via ordene kommer frem er i bedste fald kuriøse. Men det morer tilsyneladende quizdeltagerne. Absurd er Phillip Fabers faste, afsluttende salut: *Husk at al musik bliver klassisk med tiden*. Nej, det bliver ikke al musik, eller al litteratur eller al malerkunst. Og det ved Faber selvfølgelig godt, så hvorfor ikke finde på en meningsfuld afskeds-salut og så i øvrigt fortælle om det raffinerede udskilningsløb som sorterer i mængden af værker, hvor nogle bliver stående, andre bliver glemt og en del definitivt slettet? - Man tager sig i at savne gamle dages (1964-1990) skandinaviske musikquiz *Kontrapunkt*, som udover underholdningsværdien faktisk kunne fortælle seere og publikum noget interessant om emnerne, blandt andet fordi vi kunne følge med i holdenes kvalificerede ræsonnement der førte til svarene.

(Mathias) Hammer & (Frederik) Cilius

fik en del DR-taletid med deres faste program, som i udgangspunktet var tæt på at være meningsfuldt: To vidende og velformulerede mennesker taler med hinanden om et eller andet emne inden for musikkens verden og belægger oplysningerne med velvalgte musikeksempler. Og der faldt mange interessante ord om musikken i et sprog der gennemgående er til at forstå – også for den ikke musik-uddannede lytter. Desværre udartede samtalen sig ofte til halvindforstået og kammeratlig fnisen på drengeværelset, så de indsigter og pointer der faktisk måtte være i deres samtale sløredes med stigende irritation hos lytteren til følge. Fra inspiration til irritation på få minutter. Måske er det grunden til at man, efter over 100 udsendelser stoppede Hammer & Cillius?

Mathias Hammer og Klaus Rothstein: Mesterværker

Desværre valgte DR også at lukke udsendelsesrækken *Mesterværker* pr. 1. januar 2024. Det er ærgerligt, fordi man i disse udsendelser fik spændende og tankevækkende bud på svar på spørgsmålet: Hvad sker der, hvis man fører musik og litteratur sammen omkring et tema? Hvilke paralleller, modsigelser og

perspektiver kommer der ud af det møde? Altså en musik og ord-konfrontation med ordene formet som litteratur og musikken, musikere og komponister osv. i dialog med temaet, som de to værter skiftes til at vælge.
Det kom der mange interessante og overraskende ting ud af. Det var underholdende, øjen- og øreåbnende, og konstellationen Hammer /Rothstein var et godt match og uden den drengeværelse-indforståethed som prægede Hammer /Cilius. Man kan derfor ikke afvise, at makkerparrets tværkunstneriske tilgang kunne pirre en nysgerrig, musikdøv/litteraturblind lytter til at åbne sig for nye oplevelser. Der var simpelt hen en fin, uanstrengt pædagogik i *Mesterværker*. Og, jo, det har noget med hvilke ord der sættes på emnerne! Her er et eksempel:

Klaus:
Jeg har altid syntes, at det var mest spændende at finde værker til de hårde emner frem for de bløde emner. Altså: "Krig" er mere interessant end "Forår" og "Attentater og massakrer" er mere interessante end "Farven blå".

Bravo (Lotte Heise)
"Lotte elsker opera! – Lyt med, når hun deler ud af operaens store følelser, operahits og sjove historier før og nu."

Sådan præsenteres Lotte Heises program *Bravo* – og det er faktisk sådan programmet er: Lotte Heise har et begejstret engagement i formidlingen og investerer sine egne oplevelser på en umiddelbart fængende måde. Hun har darlings og gode anekdoter og fortæller løs imellem de musikalske eksempler, så man virkelig hører efter. Hun har samlet en del af sine opera-gennemgange i bogen *Lottes Operabog* og her kan man få et godt indtryk af hendes fine evner som formidler. Hendes humørfyldte umiddelbarhed og personlige vinkel på musikken står i slående kontrast til den halv-patetiske sprogtone, der præger DRs forsøg på at sælge abonnementsordninger til DR symfoniorkesteret, og som man som lytter er tvangsindlagt til at høre op til timeradioaviserne på P2:

(…) Oplev en samling storslåede symfoniske værker, der bringer naturens stærkeste kræfter i spil – fra brusende bølger og dunkle skove til lyden af solopgang og det spirende forår.
Men DR skal selvfølgelig have stor bredde også i den sproglige udformning af budskabet: *kom og hør noget god musik!*